

Norges Indskrifter med de ældre Runer.

Udgivne

for

Det Norske Historiske Kildeskriftfond

ved

Sophus Bugge.

4de Hefte.

Christiania.

A. W. Brøgers Bogtrykkeri.

1898.

Søndre Trondhjems Amt.

28¹. Valsfjorden.

Literatur. Utrykt. Brev fra nuværende Overlærer K. Rygh til S. Bugge, dateret Trondhjem ^{22/5} 72. — Kalkering af Indskriften tagen af K. Rygh Sommeren 1872, med Bemærkninger i et Brev fra K. Rygh til S. Bugge, Trondhjem ^{20/8} 72, og til O. Rygh fra samme Sommer. — Profil af Fjeldvæggen over det Parti, hvori Runeindskriften er indridset, af Ingvald Undset. — Brev fra Major O. Krefting til K. Rygh, med Tegning; dateret Trondhjem 17 Aug. 1873. — Meddelelse fra K. Rygh Juli 1883 (i Afskrift). — Valsfjordindskriften, Notater fra Sommeren 1896 af K. Rygh til S. Bugge, Trondhjem ^{14/6} 1897. — Afskrift af Indskriften ved Professor O. Rygh ^{15/8} 1898, derhos tre Blade med Bemærkninger om Indskriften, nedskrevne af O. Rygh efter indbyrdes kontrollerende Iagttagelser af K. Rygh og O. Rygh paa Stedet ^{15/8} 98. — Alt i Runearkivet i Christiania.

Trykt. S. Bugge "To nyfundne norske Rune-Indskrifter fra den ældre Jernalder" i Videnskabs-Selskabets Forhandlinger, Christiania 1872, S. 311—320, 330 f. (Særtryk S. 4—13, 23 f) med Gjengivelse af K. Rygh's Kalkering og Undsets Afskrift. — K. Rygh i „Aarsberetning“ for 1873, S. 32 f. — Wimmer i Aarbøger f. n. Oldk. 1874 S. 132. — Ingvald Undset „Runebjerget ved Valsfjorden“ i Ny Illustreret Tidende, Christiania 31te Januar 1875 (med Tegning af Klippen) og 7de Febr. 1875 (med Tegning af Indskriften). — S. Bugge i Aarbøger f. n. O. 1884 S. 86 f., 92, 95. — Stephens Run. Mon. III (1884) S. 73—77 (med Tegninger af Bergvæggen og af Indskriften), 121, 372, 390, 458. — Noreen, Altisl. u. altnorw. Gramm. (1884) S. 190 Nr. 4. — Burg Runeninschriften (1885) S. 140 f. — Wimmer hos Burg S. 154, 158. — Heinzel (1885) i Anzeiger f. deutsch. Alt. 12 (1886) S. 46. — Wimmer, Die Runenschrift (1887) S. 103, 151, 160, 163, 224, 303. — Falk i Akad. Afhandl. til S. Bugge (1889) S. 16. — Noreen i Pauls Grundriss I ¹ (1891) S. 419. — S. Bugge i Arkiv f. n. F. VIII (1892) S. 5. — Noreen Altisl. u. altnorw. Gramm.² (1892); se Register under *ek*, *Godagas*, *Hagustaldar*, *þewar*; navnlig S. 265 Nr. 44. — Brugmann Grundriss d. vgl. Gramm. II (1892) S. 585. — Hoffory i Deutsche Literaturzeit. 1893, Febr., Nr. 8 S. 238. — Noreen Abriss der urgerm. Lautl. (1894) S. 178. — Stephens, The Runes (1894) S. 39 Nr. 51. — Streitberg, Urgan. Gramm. (1896), se Register under *ek*, *godagas*, *hagustaldar*, *þewar*. — Noreen i Pauls Grundriss ² I (1897) S. 520, 609.

¹) Paa dette Sted forbigaaes en Sten med runelignende Tegn fra *Lysøen* i Aafjorden.

Grundlag for Behandlingen. De under Literatur meddelte Optegnelser og Afskrifter samt de under Tegninger anførte Photographier. Selv har jeg ikke seet Indskriften.

Tegninger. S. 342 gjengives Photographi af Partiet ved Valsfjorden, hvor Runeberget er. Indskriften kan her ikke sees, men er i den mørke Stribe i Fjeldet ligeover den Person, som er længst til høire. S. 343 gjengives Photographi af Runeberget med Indskriften. Begge Photographier er tagne af Photograph *E. Olsen* i Trondhjem. S. 344 meddeles Autotypi af en Tegning, udført af Professor O. Rygh, der om den bemærker: „Denne Kopi kan ikke gjøre Fordring paa at være meget nøiagtig, den er istandbragt i Løbet af c. 1 Time. Særlig bemærkes, at Afstanden mellem R. 12 og 13 i Kopien er bleven adskillig for stor“. Endelig meddeles efter Stephens Run. Mon. III 75 Overlærer Karl Ryghs anden Kalkering af Indskriften¹⁾ og Undsets Tegning.

Nordlig i Bjugns Præstegjæld i Fosens Fogderi gaar Valsfjorden ind; den er ved et paa det smaleste 250 Alen bredt Eid, hvorover Baade ofte drages, Valseidet kaldet, adskilt fra Fjorden Koet, som gaar ind fra Nord paa Østsiden af Jøssundshalvøen. Ved en Vig, som gaar ind mod Syd straks udenfor Valseidet, Oksvoldvaagen, findes den Indskrift, som her skal behandles. Den blev først opdaget af Eieren Daniel Oksvold, og ingen uden han vidste om den, da han i Pinsen 1872 paaviste den for Adjunkt, nu Overlærer Karl Rygh, som først har undersøgt og aftegnet den og gjort den almindelig kjendt.

Overlærer K. Rygh undersøgte og gjorde Optegnelser om Indskriften i Pinsen 1872 og senere paa Sommeren samme Aar; Juli 1883; Sommeren 1896, og endelig sammen med Prof. O. Rygh 15de Aug. 1898. Derhos er Indskriften bleven aftegnet af I. Undset og i Midten af August 1873 af Major O. Krefting.

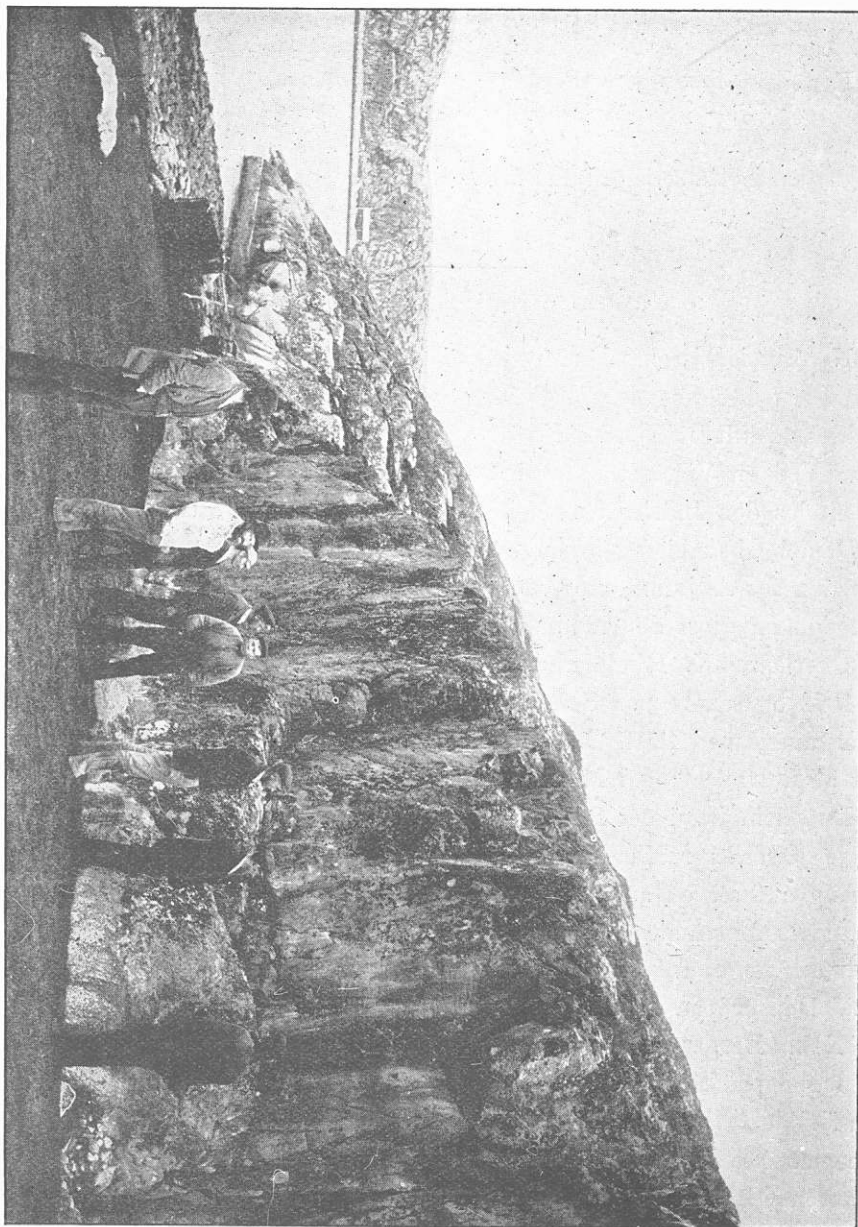
Det, som jeg i det følgende meddeler om Indskriften forud for Tolkningen, skylder jeg Overlærer Karl Rygh og Professor O. Rygh, undtagen der hvor jeg udtrykkelig anfører en anden Hjemmelsmand.

Indskriften findes i en Bergvæg paa Østsiden af den omtalte Vaag. Bergvæggen staar noget fra Vaagen i Høiden adskilt fra Vaagens Bred ved en græsgroet Li. Den er paa det nærmeste lodret, 8—10 Alen høi, strygende omtrent fra SØ. til NV. Bergarten i denne Væg er af Prof. Helland efter Undersøgelse af Prøver, tagne paa Stedet af Prof. O. Rygh 1898, erklæret for at være „stribet Granit af middels Korn“. I Fjeldet er Nyrer og smale Gange af Kvarts; Kvartsgangene gaa skraat over Indskriftlinjen. Stedet ligger i Nes Sogn, Bjugn Herred, paa Gaarden Oksvolds Grund (i Matrikelen Gaards-Nr. 4). Ovenpaa er Fjeldet

¹⁾ Overlærer Rygh bemærker, at en Kalkering altid vil give mere ubestemte Konturer, end de træde frem for Synet, paa Grund af den ujævne Fjeldflade. Professor Rygh tilføier, at Indskriftens Konservationsstilstand ogsaa bidrager til at give Trækkene ubestemte Omrids; de kan nu saagodtsom alene skjælnes ved Hjælp af den forskjellige Farve, og denne er ujævnt bevaret. Man har ingen Grund til deraf at slutte, at Runerne fra først af have været klodset og plumpt ridsede.

for det meste nøgent, med Lyngtorv i Fordybningerne. Nederste Rune er neppe mere end 20 Fod over høieste Vandstand og ikke fuldt 100 Alen fra Søbredden.

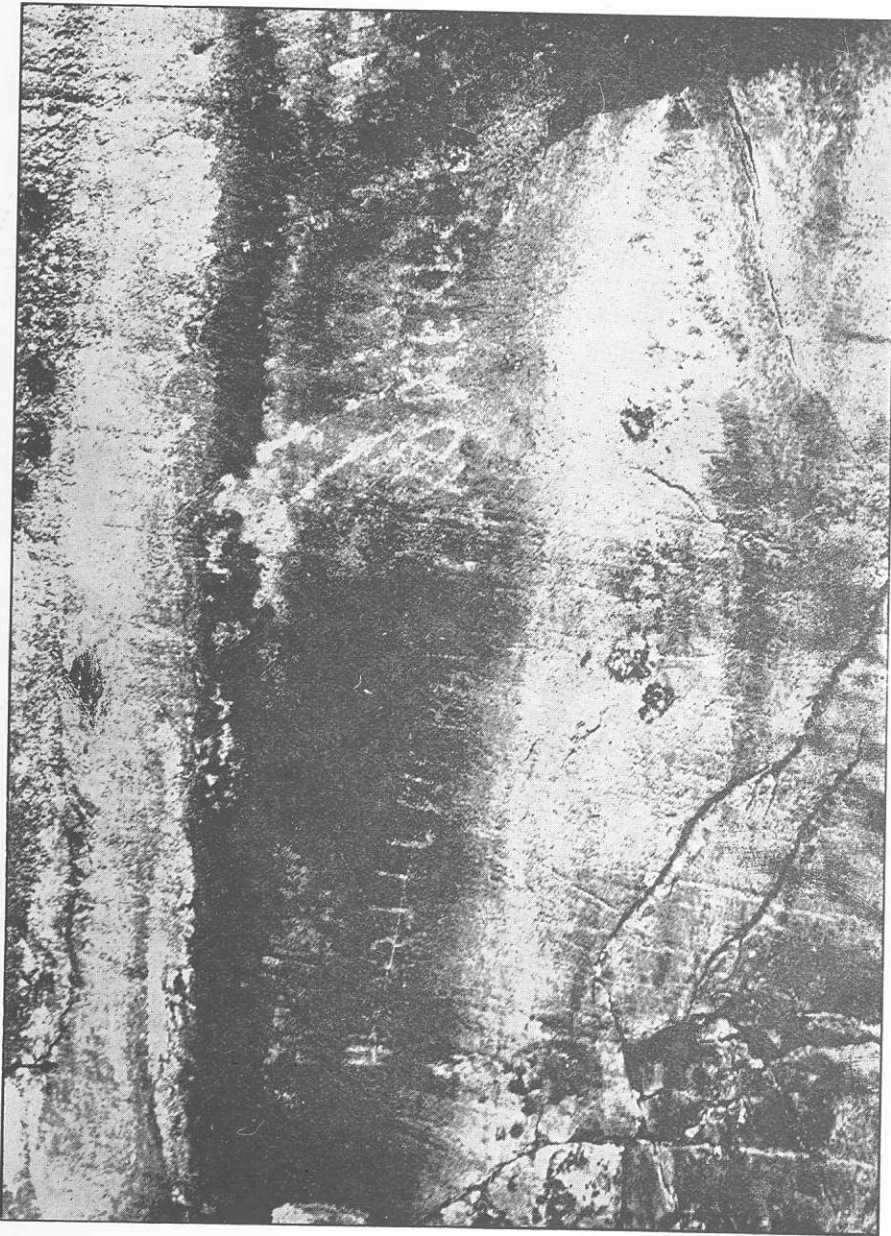
Hovedindskriften, om hvilken alene jeg for det første taler, er skreven i en lodret Linje paa Væggen og skal læses nedenfra opad, fra høire mod venstre. Runelinjens Længde er 1,30 M. Væggen, hvorpaa Indskriften staar, har en

horizontalt gaaende rund Udbuling omtrent midt paa Indskriftlinjens Længde. Som Følge deraf holder Fjeldet noget indover baade i Linjens øvre Del og i dens nedre.

Runerne er ikke hugne, men synes paa en eller anden Maade at være indgnedne eller skræbete ind i det haarde Berg.

Der er ingen Grund til at antage, at Vandet dengang, da Runerne blev ridsede, gik saa høit op, at de kan have været ridsede fra Skib eller Baad. Den, som har ridsset Runerne, kan da han ridsede de nederste Runer have staaet paa en Afsats, som springer frem under Indskriften; men hvis Forholdene ved Berget dengang var de samme som nu, kan han kun ved at staa paa en Stige have naaet til at ridse de øverste Runer.

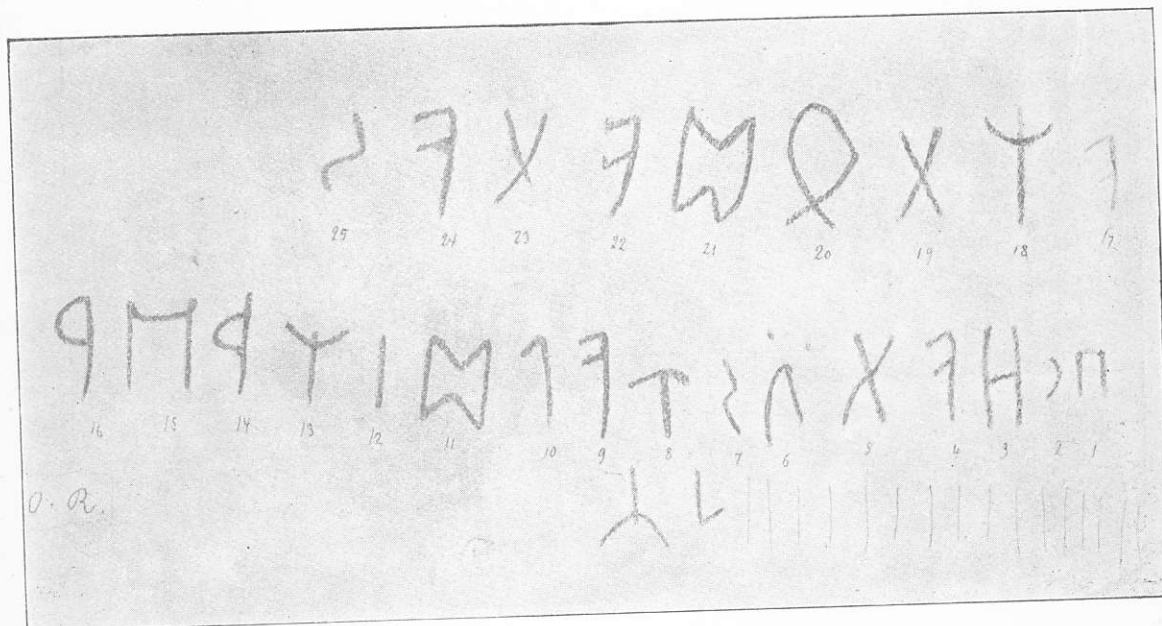

Den øverste Afsats under Indskriften, som er 45 Cm. under Indskriftens Begyndelse, er kun 30—40 Cm. bred og skraa, saa at man ikke kan staa paa den. 60—70 Cm. under den er der en noget bredere Afsats, hvorpaa man kan staa, og hvortil der kan klavres op fra den et Par Alen dybere liggende Jord-

bund. Da Overlærer Rygh stod paa denne Afsats, kunde han med Fingeren naa op til Rune 15¹⁾.

Indskriften findes i en bred brunlig Stribe paa det ellers for det meste lyse Berg. Den brune Farve er utvivlsomt fremkaldt ved jærnholdigt Vand, som har sivet eller rislet ned ad Berget fra dets øvre Kant. Endnu da Indskriften blev opdaget i 1872, randt der jævnlig Vand ned over Indskriften, naar ikke Veiret var meget tørt. I senere Tid maa Vandtilgangen være aftaget. Overlærer Rygh, som først undersøgte Indskriften i 1872, fik i 1898 bestemt Indtryk af, at den var bleven mindre tydelig siden 1872, ja endog siden han sidst undersøgte den i 1896. Folk paa Stedet, som havde kjendt Indskriften i længere Tid, var af samme Mening.

Indskriftens aftagende Tydelighed i senere Tid maa vistnok forklares deraf, at den brune Farve er bleven afsvækket ved Luftens Indvirkning, efter at Vandtilgangen er formindsket. Runetrækkene er ialfald nu kun paa enkelte Steder hist og her svagt fordybede; almindelig blive de kun synlige derved, at de udhæve

sig ved lysere Farve paa den brune Bund. Om Runerne er ridsede før eller efter at Omgivelserne antog den brune Farve, maa lades uafgjort; ligesaa hvorledes det er gaaet til, at Trækkene, uagtet de er saa yderst grunde, har kunnet undgaa at faa brun Farve i Tidens Løb. Hist og her er dog ogsaa de blevene mere eller mindre brunede. Da de desuden er frembragte paa en Maade, som ikke kunde give ret skarpe Konturer og da de mange hvidagtige Korn, Nyrer og Aarer af Kvarts har megen Lighed med Runernes Farve, staa Runerne nu med forvaskede og utydelige Konturlinjer. Der gives dog efter Prof. O. Rygh neppe en eneste Rune i Hovedindskriften, om hvis Læsning der kan være Tvivl.

1) Tegningen hos Stephens giver ikke en correct Fremstilling af disse Forhold.

Med Hensyn til de enkelte Runer bemærkes.

Rune 1 er e, som sædvanlig har Formen **M**. Af Forbindelseslinjen er kun svage Spor levnede. Overlærer Rygh har i 1896 angivet Tværstregen med samme Form som paa Rune 15.

R. 2 er utvivlsomt k, som i Indskrifter skrevne fra høire sædvanlig har Formen **>**. Runen er her nærmest af buet Form, dog med Tilnærmelse til Vinkel.

Rune 1 og 2 er kun 3 Cm. høie. Gjengivelserne viser, at de langt fra ikke naa saa langt ned som de følgende Runer og heller ikke fuldt saa høit op. For Pladsens Skyld kunde der ikke være Grund til at gjøre Rune 1 og 2 kortere. Overlærer Rygh bemærker i 1896, at der under de to første Runer i noget større Afstand sees en Bue med lysere Farve, som han antager for en Levning af en Indfatningslinje. Jævnfør herom Bemærkningerne i det følgende ved Omtalen af Biindskriften.

Runerne efter Rune 2 er alle høiere end R. 1 og 2, men dog indbyrdes af meget forskjellig Størrelse, fra 6,4 Cm. til 11 Cm.; de sidste gennemsnitlig noget høiere end de første. De laveste er Rune 6: 6,4 Cm.; R. 7: 6,5 Cm.; R. 8: 6,7 Cm. Den høieste er R. 18, som synes at være 11 Cm.; R. 20, 21 og 24 er 10 Cm.

Om enkelte af disse Runer bemærkes følgende:

R. 6 u. De formodede to Prikker over Runen er antagelig ikke tilsigtede. Overlærer Rygh skriver i 1896, at Prikkerne eller Stregerne oventil er utvivlsomme; men at det er sikkert, at de ikke naa ned til Runen.

Rune 11 er d, som sædvanlig har Formen **M**. Runen synes ialfald nu ikke at have nogen Mellestreg, som forbinder den øvre Tværstreg med den nedre.

Om R. 12 bemærker Prof. Rygh (i sine efter Samraad med Overlærer Rygh nedskrevne Notater): „Af Kviste intet Spor at finde, og det er meget usandsynligt, at der har været saadanne, fordi Afstanden fra den følgende Rune isaafald vilde have været meget mindre, end den ellers er mellem 2 Runer i denne Indskrift, naar den ene har Kviste, som vende mod Melletrummet. Den maa derfor være l“. Ogsaa Undset og Krefting har læst Runen som l. Ligesaa Overlærer Rygh i sin første Afskrift. Da jeg skriftlig spurgte ham, om Runen ikke kunde læses som **1 a**, erklærede han den efter fornyet Eftersyn for en sikker l. Derimod skrev han til mig i Juli 1883: „Ligeledes tror jeg, at det slet ikke er sikkert, at den næstsidste rune i det første navn er l og ikke snarere **1**; af den nederste kvist var nu tydelige mærker“. Hans Kalkering viser to korte Udbugninger oventil paa venstre Side af Staven. Jfr. i det følgende.

Rune 15 er e. K. Rygh bemærker i 1896: „Tverstreget oventil er tydeligt, det er retlinjet i midten og gaar paa begge sider skraat ned fra stavenes toppe“¹⁾.

Rune 14—18 staa paa Udbulingen i Bergfladen og har lidt mest ved Afslidning. De er dog alle utvivlsomme.

1) Afvigelsen fra den sædvanlige Form **M** er ikke med Wimmer (Runenschr. 103) at forklare af de vanskelige Forhold, hvorunder Runeristeren har arbeidet.

R. 17 a er i sin Helhed utydelig. Navnlig er nederste Kvist utydelig eller usynlig.

R. 21 d. Heller ikke her er der noget sikkert Spor af en Mellemstreg, som i Midten forbinder øvre og nedre Tværstreg.

Om R. 25 bemærker Prof. O. Rygh: „Der synes at være sikre Spor af S, men vanskelige at forfølge paa Grund af Striber og Nyrer af hvidere Sten“. Overlærer Rygh tegner i 1896 Runen krummet.

Det kan visselig med fuld Bestemthed siges, at Hovedindskriften ikke har været fortsat længere opad end til og med Rune 25. Den hele Hovedindskrift er, naar Runerne vendes om mod høire:

M<HFXN>STFMIYÞPÞFYX&MFXFS

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25

ek hagustaldia þewargodagas

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20 21 22 23 24 25

Indskriften indeholder 4 Ord, som ikke er adskilte fra hverandre ved Skilletegn eller tomt Mellemrum.

Det første Ord er ek „jeg“. Se om dette Ord Norg. Indskr. I 7—10.

Andet Ord, som er læst *hagustaldia*, er et Mandsnavn i Nominativ. Samme Mandsnavn forekommer paa Strand-Stenen, hvor det feilagtig er skrevet *hagustadar* istedenfor *hagustaldar* (Norg. Indskr. I 274 f.)¹⁾. Samme Mandsnavn brugtes hos tyske Stammer i 8de og 9de Aarhundred, se Förstemann; det forekommer saaledes som *Hagustalt* i Meichelbecks Hist. Frising. Nr. 85 fra 8de Aarh. At et tilsvarende Mandsnavn blev brugt hos Angelsakserne, tør sluttes af *Hægstealdeshâm*, den gamle Form af Stedsnavnet *Hexham*. Som Appellativ er samme Ord vidt udbredt i de vestgermanske Sprog. I oldhøityske Glosser har det Formerne *hagustalt*, *hagastalt* og forklares „caelebs, juvenis, tiro, famulus, mercenarius, agricola“. Oidsaks. *hagustald* (cod. Monach.), *hagastold* (cod. Cotton.) i Heliand betyder „Yngling, Tjener“; i Angelsaks. *hagusteald*, *hægsteald* „juvenis, tiro, caelebs“. I Oht. og Ags. bruges

¹⁾ Om *hag* paa Bracteaten Nr. 68 Steph. (fra Jylland) graphisk er forkortet af *hagustaldar* eller af **haguna* = oldn. *Hogni*, lader sig ikke afgjøre.

Ordet ogsaa adjektivisk. I mnt. *hagestolt*, *hagenstolt* „ugift Mand“ og i nht. *hagestolz* „Pebersvend“, der allerede fremtræder i 13de Aarh., er Formen uregelret. Man mener, at Ordet fra først af har betegnet en yngre Søn som Eier af et lidet indhegnet Grundstykke i Modsætning til den ældste Søn, som eiede den egentlige Gaard. — Oht. *hagustalt* skal efter denne Forklaring være en Sammensætning, hvis første Led *hagu-* skal være enstydigt og nær beslægtet med nht. *hag* Gen. *hages* (jfr. oldn. *hagi*) og have betegnet „Indhegning“ eller „indhegnet Jordstykke“. Andet Led staar i Forbindelse med got. *gastaldan* „besidde“, *gastalds* i *aglaitgastalds* *αἰσχροσεσθής* og med ags. *gestald* n. statio, domicilium, possessio. Dette Appellativ forekommer aldrig i den gamle norsk-islandske prosaiske Litteratur, men det bruges nu i norske og svenske Dialekter: i øvre Telemarken *høgstall* (aabent *o*), *haugstall*, *haugstadd'e* „Enkemand“, i Hallingd. *haugstallar*, i Søndhordl. *haukstaddl*, *haustaddl* (dette ogsaa i Ryf.), *håstaddl* „Pebersvend“, i Bohusl., Verml. og Dalsl. *hogstall* „Enkemand“. I alle disse ny-norsk-svenske Former er det oprindelige *ld* gaaet over til *ll* (kanské først i Genetiv sg.). Desuden bruges Ordet i det gamle norsk-islandske Digtersprog i Gen. pl. *haukstalda* i Betydning „Hirdmændenes“. Kongen kaldes i Sigurð. skamma 31 *gramr haukstalda*, i Oddr. 6 *vinr haukstalda*, i et Vers af Tjodolv Arnorsson, Magnus den godes Skald (Snorra Edda I 462) *konr haukstalda*, hvor ét Haandskrift har *haukstalla*. I en senere versificeret Opregning af Kongers Navne (Sn. E. II 469, 651), som indledes ved Ordene *man ek haukstalda heiti segja*, er Betydningen af dette Ord, som Forfatteren kun har kjendt fra ældre Skaldedigte, misforstaaet.

At den oldnorske Form *haukstaldr* med *au* ikke er fremkommen under Indflydelse af *haukr* „en Helt“¹⁾, synes at godtgjøres af de nu brugelige Former *haugstall*, *haukstaddl*. Diphthongen *au* maa vel her forklares som f. Ex. i oldn. *auðlingr* ved Siden af *oðlingr*.

Det her omtalte Ord er sikkert en *a*-Stamme. Dette godtgjøres 1) af vestgermanske Former: oldsaks. *hagastoldos* Heliand Cott. 2548, ags. *hægstealdas*, jfr. got. *aglaitgastaldans*; 2) af *hagustadar* Strand. Som *i*-Stamme findes Ordet ingensteds bøiet. Derfor er Formen *hagustaldia* i Valsfjord-Indskriften meget paafaldende og synes at skyldes en Feil enten ved Indridningen eller ved Læsningen.

Tredje Ord i Indskriften er *þewar*. Dette Ord forekommer ogsaa i det sammensatte Navn *ow|þuþewar* paa Dopskøen fra Torsbjærg, udtalt *wolþuþewar*. *þewar* er = got. *þius* Træl, ags. *þéow*, oht. *deo* (kun i Navne). I Oldnorsk har Ordet holdt sig i den regelret tilsvarende Form *þér* som sidste Led af Navne, f. Ex. *Eggþér*, *Hjálmpér*, *Sigþér* (ogsaa forandret til *-dir*: *Sigdir* og fl.). Derhos sandsynlig som første Led i *þebornum* Gul. 115 (Ng. gl. Love I S. 61); se Hertzbergs Glossarium. *þewar* er, bortset fra Nominativmærkets Form, en oprindeligere Form end got. *þius*. Den fællesgermanske Form har været **þewa-z*. Om Ordets Betydning i Valsfjord-Indskriften skal jeg i det følgende tale.

1) Dette er formodet af mig i „To nyfundne norske Rune-Indskrifter“ S. 7 og af Falk Akad. Afh. til S. Bugge S. 16.

Sidste Ord **godagas** er Genetiv af et Mandsnavn, hvis Stamme er **godaga-**. Samme Genetivendelse forekommer i **hnab(i?)das** eller **hnab(u?)das** Bø (Norg. Indskr. I 241), **asugisalas** paa Kragehul-Spydstagen, sandsynlig i **wadaradas** Saude (Norg. Indskr. I 183—185), **asugas** Myklebostad A (Norg. Indskr. I 325 f.).

godagas forudsætter en Nominativ ***godagar**. Dette Mandsnavn er vistnok opstaaet af ***Gōda-dagar**. Første Led er Adjectivstammen **gōda-** „god“. Andet Led er identisk med oldnorsk **Dagr**, hvilket jeg allerede har læst paa Einang-Stenen som Mandsnavnet **dagar** (Norg. Indskr. I 78 f.). Samme Ord forekommer som andet Led i adskillige oldtyske Navne, f. Ex. **Halegdag**, **Heridag**, **Hodag**, **Liopdag**; ogsaa i angelsaksiske Navne. Denne Opfatning af **godagas**, som jeg i min første Udgave af Valsfjord-Indskriften har betegnet som den sandsynligste, tør nu siges at være evident rigtig, thi et til urnord. ***Gōda-dagar** svarende Navn findes virkelig i England. Som Myntmester hos Æthelred II forekommer **Godæg**, **Godæg**, **Godieg** i Stanford hos Hildebrand Anglosachs. mynt 178 f., **Godæg** hos Searle efter Grueber Cat. of the Engl. coins. Dette Navn skrives efter Stephens Run. Monum. III 372 ogsaa **Godæg**.

Man udtalte vel ***Gōda-dagar** med to Spiranter (hvoraf ikke følger, at man samtidig udtalte **dagar** med Spirant i Fremlyd). Ved Dissimilation gik ***Gōdadagar** over til ***Gōdagar**, ligesom lat. *semimodius* til *semodius*, **trucidare* til *trucidare*, glsvensk *attendel* for *attendedel*, o. s. v. Stephens har opfattet **godagas** som ***Gōddagas**, men da er Overgangen fra ***gōda-** til ***gōd-** ikke tilstrækkelig begrundet¹⁾.

Hagustald, som har ridset sit Navn paa Fjeldvæggen ved Valsfjorden, betegner sig altsaa som Godags **þewar**. Hvad betyder dette? Got. *þius* og ags. *þéow* betyder kun „Træl“; den samme Betydning forudsættes af oldn. *þéborinn* og af det tilsvarende Femininum *þý*. Jeg har derfor i min første Udgave oversat **þewar godagas** ved „Godags Træl“, men jeg finder dette nu med Wimmer, Stephens og Undset betænkeligt. Ordet **þewar**, *þius*, *deo* forekommer som andet Led af mange Navne paa fri, høiættede Mænd. I det oldtyske Navn *Gotesthiu* kunde vistnok *thiu* tages i Betydningen „Træl“, men i mangfoldige andre Navne med samme Efterled synes dette ikke vel muligt. Tværtimod synes disse Navne at godtgjøre, at **þewar** engang har været brugt ogsaa om en fri Mand. Det har vel betegnet en Mand, som er i en andens Tjeneste, ligesom *þegn* og gr. *θεράπων*. Hvis **þewar** er opstaaet af ***þegwar** og beslægtet med *þegn*, saa taler ogsaa dette for, at Ordet i ældre Tider kan have været brugt om en fri Mand. Lignende Skifte i Betydningen kan paavises ved tysk *knecht* i Forhold til eng. *enight*, ved *sveinn*, Svend, og ved got. *skalks*.

Jeg oversætter derfor nu **þewar godagas** ved „Godags Mand“ (eller Tjener). Ligesaa forstaar Wimmer **þewar** her i væsentlig samme Betydning som *heimþegi* i Indskrifter med yngre Runer og forklarer det ved „hausgenosse (ein vornehmer mann in seiner umgebung oder seinem gefolge)“.

¹⁾ Som en mindre sandsynlig Opfatning nævnte jeg i min første Udgave, at **gōdaga-** egentlig kunde være en Adjectivstamme, afledet af **gōda-** som *hailaga-* af *haila-*, og være brugt som Navn ligesom oht. *ōtag*, d. e. rig. Denne Opfatning har Wimmer og Burg afgjort foretrukket for den anden; men det engelske Navn taler afgjørende for den i Texten nævnte.

Den hele Indskrift bliver altsaa at forstaa saaledes:

ek hagustaldir þewar godagas

„Jeg Hagustald, Godags Mand (eller Tjener) (indridsede disse Runer).“

Prof. Rygh bemærker, at man paa Grund af de to første Runers ringe Høide i Forhold til de følgende maaské kunde gjette, at de er tilføiede bagefter, da der ikke for Pladsens Skyld kunde være Grund til at gjøre dem kortere.

Betydningen af ek „jeg“ synes mig dog at gjøre det sandsynligt, at de to første Runer er skrevne af samme Mand som de øvrige. For e som Rune 1 og som Rune 15 synes at være tilsigtet samme særegne Form. Maaské har Runeristeren, efterat han havde indridset ek, fundet, at disse to Runer var for smaa til at tage sig rigtig ud, og derfor gjort de følgende Runer større, og det saaledes, at han har gjort de sidste af disse i det hele større end de første.

Runeformer og Sprogformer i Indskriften synes at vise, at denne er en af de ældre norske Indskrifter, som er skrevne med den længere Rækkes Runer.

Det kan saaledes mærkes, at vi her ikke finde de yngre Former af følgende Runer: e, k, a, r. Jfr. om den her forekommende Form af e Norg. Indskr. I 301 og 310. Af Sprogformerne fortjener þewar at fremhæves, fordi denne Form stemmer overens med sidste Led af owlþewar i Torsbjærg-Indskriften. Den sammendragne Form godagas af *Gōðadagas kan ikke bruges som Tidsmærke, da vi ikke véd naar denne Sammendragning i Udtalen er indtraadt.

Efter alle Mærker synes Indskriften ikke at være yngre end 6te Aarhundred, medens den vel kan være noget ældre.

Paa Valseidet er 15 Hauger og en Stenkreds, hvilke alle efter Undsets Mening, forsaavidt der ved Gravning er fundet noget i dem, har vist sig at være fra den ældre Jernalder. Blandt de her opgravne Oldsager er to Bronceringe i en Haug, en Ring af Electrum i en anden. Undset skrev om Indskriften i 1875: „efter dens Karakter at dømme og at slutte fra en paa det nære Valseid liggende Gravplads, som jeg har undersøgt, og som viste sig at tilhøre en tidligere Del af den ældre Jernalder, maa dens Alder sættes til omkring 1400 Aar“. Men det fra Gravpladsen hentede Argument beviser intet for Indskriften.

Wimmer (Runenschrift S. 303) har henført Valsfjord-Indskriften til c. 500—600.

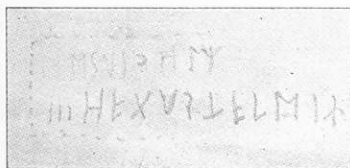
Valsfjord-Indskriften har Værd for den rigtige Opfatning af Torsbjærg-Indskriften. Rudolf Much bemærker i Zeitschr. f. deutsch. Alt. XXXV, 207, at de danske og slesvigske Runeindskrifter ikke kan være urnordiske, hvis de er saa gamle som fra 4de Aarh.; at deres Sprog ikke afgjør, om de er nordiske eller ei, og at Y i Udlyden ialfald ikke længer kan bruges som Kriterium for, at de er nordiske. Jeg skal andensteds søge at vise, at Runen Y i vestgermansk Skrift aldrig har havt Betydningen z eller r og at Torsbjærg-Indskriften derfor maa være nordisk og ikke kan være vestgermansk. Men ogsaa Overensstemmelsen

mellem Torsbjærg-Indskriften og Valsfjord-Indskriften i Formen þewar taler stærkt for, at Torsbjærg-Indskriften er nordisk.

Til venstre for Hovedindskriften er der en anden, meget utydelig Række med Runer, som først blev iagttaget af Kaptein Krefthing i 1873. Om denne Indskrift bemærker Prof. O. Rygh i 1898: „Den synes at have begyndt længere nede og ender opad ret for Mellemrummet mellem 8de og 9de Rune i Indskriften til høire. Runerne i denne Linie ere endel kortere end den anden Linies og vende til modsat Kant, saaledes at Fødderne af Stavene i begge Linier vende mod hinanden. Forøvrigt synes ogsaa her Runerne at have været at læse nedenfra opad, men altsaa fra Venstre mod Høire. Af dem kunde jeg blot læse de to sidste. Den sidste Rune, der altsaa staar mellem Rune 8 og 9 i Hovedlinien, er utvivlsomt Y. Den er fra Stavens Fod til Linien mellem Kvistenes Toppe 5,6 cm. høi . . . Næstsidste Rune, mellem 7 og 8 i Hovedlinien, viser nu kun ʀ; men da Staven er adskillig kortere end Y, synes den ikke at kunne være fuldstændig. Det kan derfor være Rimelighed for, at her oprindeligt har staaet ʀ; dog kan neppe noget sikkert Spor siges at være levnet af øvre Kvist og Staven ovenfor nedre Kvist. — Af denne Linies foregaaende Runer kan jeg ingen læse; jeg tror med Sikkerhed at kunne sige, at de formodningsvis tidligere gjorde Forsøg paa at læse enkelte af dem ikke have tilstrækkelig Hjemmel i de nu bevarede Rester af dem. Efter Skjøn har denne Linie indeholdt 9—10 Runer.“ Overlærer Rygh siger i 1896, at der ikke kan have været mere end ca. 8 Runer; han har ligeledes læst de to sidste Runer i Bilinjen som ʀ Y.

Om Bilinjen skriver Krefthing, efter at han har været ved Indskriften i Midten af August 1873: „Hvad der denne Gang forundrede mig, var, at jeg saa en anden Rad med Runer strax ved den forrige, som jeg ikke saa ifjor . . . Disse Runer forekom mig at danne et Navn, der tydeligt og klart endte med ʀ Y, men synes at være ridsede fra en anden Kant. Omkring disse 2 Rader var sat Prikker, maaske for at antyde, at de hørte sammen“.

Hvorvidt disse Prikker virkelig har været tilsigtede, vover jeg ikke at afgjøre. Med de nævnte Ord af Krefthing kan sammenstilles Overlærer Ryghs Bemærkning fra Sommeren 1896, at der under Stavene af ek i Hovedindskriften „sees i noget større afstand en bue med lysere farve, som jeg antager for en rest af en indfatningsramme“.

Krefthing fortsætter: „Skrifttegnene have aldeles samme Karakter som de forrige, men ere med Undtagelse af de nævnte 2 mere utydelige“.

Krefthings Tegning af Runerne i Bilinjen meddeles her i Phototypi.

Denne Krefthings Afskrift fortjener efter min Mening al Opmærksomhed. For det første er det at mærke, at Krefthing ikke var Runeforsker, saa at hans Gjengivelse ikke kan være paavirket af noget, som han har villet se. Dernæst, at han saa Runerne „i ualmindelig heldig Belysning“.

Fremdeles, at hans Nøiagtighed og skarpe Syn godtgjøres derved, at han først fandt Bilinjen, som Overlærer Rygh og Undset ikke havde seet. Nu siger vistnok Prof. Rygh i 1898, uden at have Kreftings Læsning for sig: „jeg tror med Sikkerhed at kunne sige at de formodningsvis tidligere gjorde Forsøg paa at læse enkelte af [Runerne i Bilinjen foran de to sidste] ikke have tilstrækkelig Hjemmel i de nu bevarede Rester af dem“.

Men trods dette beviser efter min Mening Photographien, at Kreftings Læsning af de fleste Runer i Bilinjen har god Hjemmel i de levnedede Spor. Han maa have seet Runerne i bedre Belysning end Prof. Rygh, og de kan den Gang, da han saa dem, have været tydeligere end nu.

Jeg skal i det følgende meddele, hvad jeg af Bilinjen tror at se paa Photographien ved Solskin (naar jeg stiller den saaledes, at Hovedindskriften danner en horizontal Linje med Runernes Toppe nedad). Jeg kan se, at Bilinjen begynder over h i Hovedlinjen.

Rune 1 er, som jeg tror at se, sikkert M e, som hos Krefting. Den begynder ganske lidet til venstre for h i Hovedlinjen.

Rune 2 har hos Krefting Formen af s. Jeg tror at se en lys Stribe af væsentlig samme Form. Men da denne begynder meget høiere oppe end Rune 1, kan dens øverste Del neppe være en tilsigtet Del af Runen. Jeg formoder, at vi skal se bort fra denne øverste Del, saa at Runen skal tages for et krummet > k, hvis Aabning vender mod Indskriftens Begyndelse. Om denne Form se Norg. Indskr. I 295

Rune 3 har hos Krefting Formen af et u, hvis Top vender nedad og hvis Hovedstav er til venstre. Denne Rune kan jeg slet ikke skimte paa Photographien.

Rune 4 er hos Krefting ǀ l. Jeg tror usikkert at skimte samme Rune paa Photographien.

Rune 5 er hos Krefting þ þ. Jeg tror usikkert at skimte samme Rune paa Photographien.

Rune 6 er hos Krefting M e, dog med to utydelige Tværestreger oventil. Jeg tror paa Photographien temmelig sikkert at se, at Runen har været M e, om jeg end ikke sikkert kan bestemme Tværestregens Form.

Rune 7 er hos Krefting ǀ, som jeg ogsaa ser paa Photographien. At denne Rune oprindelig vel har været ǀ a, havde jeg allerede tidligere, efter at have seet Kreftings Tegning, udtalt til Prof. Rygh, og dette synes mig nu evident, efter at Rygh har seet, at Staven paa denne Rune er adskillig kortere end følgende Rune. Paa Photographien ser jeg et Stykke over Kvisten en liden lys Plet. Denne er mulig en Levning af øverste Kvist paa ǀ.

Rune 8 er efter Alles Vidnesbyrd Y a. Paa Photographien ser jeg tydelig kun venstre Del af denne Rune.

Efter det forudgaaende skulde Bilinjen læses:

M>VǀþMǀY (neppe MǀVǀþMǀY)

e k u l þ e a ǀ (neppe e s u l þ e a ǀ)

1 2 3 4 5 6 7 8

1 2 3 4 5 6 7 8

Af det foregaaende vil det fremgaa, at Læsningen af Rune 2 og 3 er meget usikker og at Læsningen af Rune 4 og 5 er tvivlsom. Derimod synes Rune 6 og 7 mig at være temmelig sikre, Rune 1 og 8 sikre. Vi tør da stole paa, at ogsaa denne Linje er skreven med den længere Rækkes Runer og at vi her har et Navn, som ender paa **ƒΥ -ar**.

Jeg tror, at sproglige Grunde støtte den ovenfor nævnte Læsning **ek-**. Vi faa ved den ogsaa i Bilinjen **ek** „jeg“ foran et Mandsnavn i Nominativ.

Hvis dette Navn er rigtig læst, maa det være sammensat **ul-ƒear**. Andet Led, hvis Læsning har bedst Hjemmel, maa være det samme som **ƒewar**, der forekommer som andet Led i **owlƒu-ƒewar** (Torsbjærg) og i senere Form i *Eggpér*, *Sigpér*, *Hamðir* og fl., samt i det af mig formodede **rikiƒir** paa Aagedal-Bracteaten. Se Norg. Indskr. I 194. Som andet Led skulde altsaa **-ƒewar** med kort Vokal i første Stavelse her (i Modsætning til den for **rikiƒir** formodede Lydforandring) være blevet til **-ƒear**, inden det blev til **-ƒer**. Hvis jeg paa Myklebostad-Stenen B rigtig har læst **aihuƒrow[r]**, viser denne Form, at i Nominativ paa **-war** efter lang Vokal **a** faldt bort før **w**. Se Norg. Indskr. I 335.

Hvis Læsningen **ulƒear** er rigtig, hvilket navnlig med Hensyn til første Led er meget usikkert, vil jeg holde dette Navn for at være i sin Helhed det samme som **owlƒuƒewar** paa Torsbjærg-Dopskoen, d. e. *Wolƒu-ƒewar*¹⁾.

ulƒear vil da ved Dissimilation være opstaaet af **Ulƒuƒear*, ligesom **godagas** af **Gōðadagas*. Foran **u** i **ulƒear** vil da **w** være svundet i Udtalen. Jfr. **orte** By (Norg. Indskr. I 101 ff.), **urte** Ødemotland (I 248), **oruma-** Myklebostad B (I 336).

Hvis Læsningen og Tolkningen af **ek ulƒear** er rigtig, maa denne Linje være skrevet meget lang Tid efter Hovedlinjen, snarest i Slutningen af 7de Aarhundred.

Hvis **Λ** som Rune 3 virkelig har været skrevet med Toppen nedad, passer dette godt hertil. Thi i flere sene Indskrifter med den længere Rækkes Runer finde vi enkelte Runer skrevne med Toppene nedad. Saaledes i Indskrifterne fra Fyrunga (Arkiv f. n. F. XIII 326, 353), Ødemotland (Norg. Indskr. I 258), Tørviken B (Norg. Indskr. I 287).

Jeg har troet, med Tanken paa mulige Indskriftfund i Fremtiden, ikke at burde undertrykke Kreftings Læsning af Bilinjen og mine Bemærkninger til denne, men en tilstrækkelig Advarsel imod at stole trygt og bygge videre paa den nævnte Læsning og Tolkning vil man have i Prof. Ryghs ovenfor trykte Ord om Bilinjen.

¹⁾ A. Kock i Sievers Beitr. XXIII 512 mener, at **owlƒuƒewar** kan betegne Udtalen *Wulƒu-ƒewar*. Dette holder jeg af følgende Grunde for usandsynligt: 1) At **o** her skulde betegne Lyden **w**, tør jeg ikke antage, da Lyden **w** i samme Indskrift er betegnet ved **w** i **ƒewar**. 2) At **w** her skulde betegne Lyden **u**, tør jeg ikke antage, da Lyden **u** i næste Stavelse er betegnet ved **u** og da **w** for Lyden **u** ellers ikke kan paavises før end i meget sene Indskrifter med den længere Rækkes Runer. 3) At **owlƒu-** er graphisk Omsætning for **wolƒu-**, støttes ved **niwape** = **inwape** først i den tilsvarende Linje.